

PŘÍRODA A UMĚNÍ - ANDĚLSKÁ ZKUŠENOST

Hans-Werner Schroeder

Představení oblastí, ve kterých je dnes možné učinit počáteční zkušenosti s přítomností andělů, by nebylo úplné, kdybychom zůstali jen u zatím zmíněného vnitřního života a osudových událostí. Naopak musíme ještě poukázat na mnohé z toho, co se nachází ve světě *kolem nás*, především v přírodě a umění. Již v první části jsme v kapitole „Nebeští hudebníci“ připomněli zkušenosti, které může člověk učinit díky hudbě. Je to oblast, kde velmi lehce můžeme zažít něco ze světů, které působí nad lidmi. A velmi zřetelně můžeme zakusit, jak k nám z těchto světů proniká jakoby mávání duchovních křídel, které se v tomto světě manifestuje v mnoha rozličných jednotlivostech.

Pravdou je, že již zde máme co do činění s působením vyšších světů. V zásadě to není nikdy nic menšího než působení ze sféry andělů jednotlivých lidí. Ovšem podle druhu hudby, podle druhu a velikosti hudebního tělesa, podle posluchačstva a také v závislosti na dané situaci může působení hudby vycházet i ze sféry archandělů nebo dokonce od ještě vyšších hierarchií. Mohou při tom sehrát rozhodující roli intence dirigenta nebo naladění přítomných. Vzpomínám si na mohutnost a působivost mnoha koncertů po válce. Byla to doba, kdy bylo opět možné nechat v otřesených lidských duších rozeznít například Bachovu mši v h-moll. Tehdy mohl mít člověk dojem, jako by tu byl až se sféry prasil - lidsky řečeno - „zájem na tom“, aby taková hudba zněla.

Co v tomto ohledu platí o hudbě, platí do značné míry i pro prožívání *řeči*, budeme se tomu však podrobněji věnovat až v následující kapitole, která je věnována archandělům. Zdá se mnohem obtížnější dosáhnout srovnatelných zážitků i v jiných oblastech umění. To do velké míry souvisí s tím, že ostatní druhy umění jsou vnímány zrakem, hudba a řeč sluchem. Již jsme zmínili, že oko je v tomto ohledu více oddáno vnějšímu působení, prožívání skrze sluch je naopak mnohem niternější.

Ovšemže ani v této oblasti bdělému pozorovateli neujde, nakolik i výtvarná umění - malířství, sochařství, architektura - mají moc otevřít lidské duše působení duchovních vjemů a přiblížit jim skutečnost a působení nadsmyslového světa. Ovšem pro toto otevření je třeba soustředěná pozornost, která je v našem smyslovými dojmy přesyceném světě stále vzácnější. Nicméně jakmile se pro to člověk stane pozornějším, dokáže si tvář v tvář významnému

uměleckému dílu uvědomit, z jakého ducha bylo vytvořeno a jaký duch z něj proto na pozorovatele působí. Můžeme připomenout dojem, který vyslovil Goethe při pozorování antických řeckých soch na své italské cestě: „Zde je nutnost, zde je Bůh!“ Mohl se cítit hluboce zasažen tím, že zde k němu duchovní podstata promlouvala bezprostředně z pozemských forem.

Jedno umění bychom měli zmínit zvlášť. Jde o oblast umění, která bude v přítomnosti a budoucnosti stále více povolána k tomu, aby člověku přinášela něco z dojmů, o kterých teď mluvíme: Je to eurytmie, pohybové umění založené Rudolfem Steinerem.

Protože se v ní spojuje více umění - řeč a pohyb nebo hudba a pohyb - do vyšší jednoty, dostává se jí zvláštní milosti, moci ponechat vanout do pozemského dění šum andělských křídel. Díky ní se otevírají lidskému prožívání nečekané možnosti. To, čeho bylo zatím na tomto poli dosaženo, je toho důkazem.

Doposud jsme se zabývali vnímáním uměleckých děl, prožíváním umění. Je však třeba zmínit, že také vlastní umělecká aktivita, a to možná ještě ve větší míře, skýtá prostor pro situace, které mohou spojit naše bytí s jiným, vyšším bytím. Hluboké uspokojení, které vyrůstá z umělecké práce, vychází v první řadě z činnosti samotné, z možnosti být produktivní bez ohledu na to, co bude výsledkem práce. Díky tomu, že jsme v uměleckém konání vytrženi z čisté účelovosti, z měřítek užitečnosti, kterým jinak naše práce podléhá, vstupujeme do oblasti vnitřní svobody a tvůrčí činnosti a dotýkáme se tak oblasti, ve které žijí samy vyšší bytosti.

Umění povolává skrze lidskou činnost vyšší síly do pozemského světa. Příroda je těmito silami již do počátku proniknuta. Pokud je pravda - jak jsme to načrtli na začátku knihy - že vše hmotné má svůj původ a formu z ducha, tak musí ještě dnes existovat vnitřní souvislost mezi přírodou a působením hierarchických bytostí.

Tato myšlenka nemá daleko ke zkušenosti. Neboť každý člověk zná okamžiky, kdy k němu příroda mocně promlouvá a přemáhá ho svou velikostí - v horách, u moře, v bouři, při východu slunce nebo v tajemné náladě noci. Samozřejmě i schopnost duše vnímat takové dojmy je v dnešní době fotografické techniky ohrožena. Neboť fotografie, diapozitiv, barevné stíny na promítacím plátně nebo obrazovka televize nám nabízejí zdání původního života, samy jsou ale mrtvé. Skrze ně žádný nadsmyslový zážitek mít nebudeme. O to silnější může být bezprostřední prožívání přírody, můžeme v ní rozprostřít svou duši do šířky a do otevřené duše přijímat něco většího a mocnějšího, než jsme my sami. Je pochopitelné, že právě prožívání přírody je pro mnohé lidi náhradou náboženského života.

Příroda je všude bezprostředně proniknuta působením duchovních bytostí. Je sama vnější stránkou duchovního bytí. Na tuto zkušenost poukazuje ve Starém zákoně např. 104. žalm, kde se říká: „Vichry činíš svými posly, tvými služebníky jsou plameny!“ Kniha První Henoch a Kniha Jubilejí, které jsou obě apokryfními knihami Starého zákona, mluví o andělech ohně, sněhu, jinovatky, hromu, blesku, úrody, léta a zimy.

V Novém zákoně se setkáváme s věděním o přírodním působení hierarchických bytostí při vyléčení nemocného u rybníku Bethesda. Řeč je o andělovi, který „vířil vodu“ (Jan 5). Zjevení Janovo je pak plné popisů, které dávají do souvislosti působení andělů a přírodní události. Na stejnou zkušenost odkazuje Ambrož Milánský (4. stol.) slovy: „Vzduch, země, moře - vše je naplněno anděly.“ Najdeme ji také v mnohých vyjádřeních středověku, ale například i u Shakespeara v Kupci benátském, kde Lorenzo říká:

„Báň nebe, hle,
je posázena paténami zlata.
Nejmenší planeta, již dohlédneš,
zní hudbou sfér jak na nebeském kůru,
co zpívá jasnozřivým cherubínům.
Táž hudba je i v nesmrtelných duších,
hrubý háv ale smrtelného těla
je svírá tak, že neslyšíme nic.“

Takový pohled na přírodu není vůbec neslučitelný s metodami přírodních věd - k tomu patří výklad by však dalece přesáhl rámec této knihy. Můžeme zde jen odkázat na duchovědné zkoumání přírody, které dnes již dokáže diferencovaně popisovat vnitřní souvislost duchově bytostných sil a přírodních jevů.

Tento pohled ostatně sahá až do předchozích staletí, nejméně ke Goethovi, který nebyl jen básníkem, ale i přírodním badatelem (Metamorfóza rostlin, Nauka o barvách). Dokonce sám kardinál Newman mohl ještě na konci 19. století v příběhu svého vlastního vnitřního vývoje napsat následující slova, aniž by to působilo nevěrohodně:

„Říkám o andělech: Každý závan vzduchu a paprsek světla a tepla, každý krásný výhled, to vše jako by bylo vlajícím šatem těch, kdo hledí na boží tvář. Říkám si: Jak jinak by asi myslel člověk, který by, když podrobně zkoumá květinu, bylinu, kámen nebo paprsek světla, něco s čím zachází jako s něčím nižším než je on, náhle zjistil, že se nacházel v přítomnosti jakési mocné bytosti skryté za těmi viditelnými věcmi, které zkoumal. Bytosti, která tajíc svou moudrou ruku, přece jim, jako boží nástroj zvolený k tomu účelu, propůjčovala jejich krásu, vznešenost a dokonalost. Ba, jejímž šatem a jeho vzorem byly ty věci, které tak dychtivě zkoumal?, a proto tvrdím, že máme s vděčným a prostým srdcem chválit Boha společně se třemi svátými jinochy: .Dobrořečte Hospodinu, všechna jeho díla, velejte a vyvyšujte ho na věky.“

Pro dnešní obyvatele měst jsou prožitky mohutně působící přírody vzácné a omezené na dobu dovolených. Chceme proto hovořit také o skromnějších, méně nápadných zážitcích, které naplňují náš všední den a které jsme již také zmínili v souvislosti s vděčností: květina u cesty, pohled dítěte, mihotání hvězd, zpěv kosa... Neboť právě zde nacházíme malé paprsky světla, které andělé posílají do našich životů. Takových drobností bychom si měli všimnout a spojit je s vědomím andělské přítomnosti. Skrývá se v nich nevyčerpatelné bohatství. Je tomu tak, že náš anděl nám právě skrze drobné smyslové dojmy všedního dne dává najevo svou blízkost. Neboť je to on, kdo vede náš pohled, aby nám něco padlo do oka, on probouzí naše ucho pro ptačí zpěv. „Byť by to byl jen květu dech“, zní další verš Christiana Morgensterna. V této oblasti každodenních zážitků září do života městského člověka také něco, co patří k nejdůležitějším přírodním jevům: *proměny* přírodního dění během jara, léta, podzimu a zimy. V těchto proměnách, které můžeme rok za rokem prožívat jako stejné a přece stále nové, si můžeme vypěstovat smysl pro to všeobjímající, co působí toto dění. „Nálada“ přicházejícího jara i úplně jiná nálada podzimu nejsou jen výrazem *přírodních* procesů: Poukazují na *bytočné* oblasti sil, které jsou spojeny ročním cyklem a jsou jeho vlastní příčinou. Něco z toho se podařilo vyjádřit Goethovi ústy Fausta, který hledí na znamení Makrokosmu s těmito slovy:

„Jak všechno, vše se v celek tká,
jak jedno v druhém žije, hrá!
Stoupají andělé a sestupují,
a z ruky v ruku zlatá vědra plují.
Myrhou peruti voní,
k zemi se schvívají, v zemi se vrývají,
a proletováno, údery křídel srdce vesmíru zvoní!“

V tomto souznění nebes a Země jsou činné bytosti jednotlivých hierarchií, zejména Gabriel, Rafael, Uriel a Michael, kteří si, určující a řídící roční doby, předávají „zlatá vědra“, aby z nich vylévali tvůrčí nebeské síly do pozemského dění. Gabriel je vedoucím andělem vánoc a zimy, Rafael velikonoc na jaře, Uriel - to jméno znamená „Bůh je světlo“ - vládne v čase největšího jasu. Michaelovi náleží ne náhodou podzim (Michaela je 29. září), vždyť v podzimu se nejzřetelněji vyjadřuje základní nálada toho, kdo vede pozemské na „práh“ duchovního prožívání.

Prožívání ročních období jako *proměn* přírodních sil bude v budoucnosti lépe než cokoliv jiného probouzet smysl pro skutečnost, že příroda je proniknuta duchem. Do tohoto prožívání se pak bude moci opět smysluplně začlenit i prožívání křesťanských svátků.

Dokud jsou dojmy z umění a přírody - v malém i velkém - ještě živé, potud není lidstvo Bohem a anděly ještě úplně opuštěno. Ovšem k tomu, aby prožívání přírody a umění opět nabylo své plné síly, může nesmírně přispět právě poznání o působení andělů.